

אוניברסיטת תל אביב
TEL AVIV UNIVERSITY

אפריל 2021

החוג לייעוץ חינוכי וחינוך מיוחד

מאפייני מתבגרים החשים אמפתיה לקורבנות ברשת

על ידי עידית יעקובסון זבלודובסקי

בהנחיית פרופ' משה ישראלי

תמצית הרקע התיאורטי

אמפתיה - יכולות אמפתיה גבוהות נמצאו בקשורות לסיפוק מהחיים, לאינטליגנציה רגשית, לביטחון עצמי, לקשרים בין אישיים טובים, ולהצלחה בתחום האקדמי והמקצועי (Mayer, Caruso & Salovey, 2000). מנגד, אמפתיה נמוכה נמצאה בקשורה לתופעות אלימות ובריונות ולמצבי ניותוק וניכור חברתי (Wilhelm & Bekkers, 2010). בפרט, אמפתיה נמוכה נמצאה בקשורה לבריונות ברשת (Kerslake & Brewer, 2015).
בריונות ברשת - בשל ייחודה, בריונות ברשת קיבלה תשומת לב רבה מחוקרים המודאגים מהפגיעות העוצמתיות ברוחה הנפשית של מתבגרים. קורבנות לבריונות ברשת נמצאה קשורה למצוקה נפשית וחרדה חברתית, דיכאון, בעיות תפקוד בבית הספר ובמקרים קיצוניים כמובילה להתנהגויות פגיעות עצמית ולאובדנות (Bastiaensens et al., 2016).
התערבויות הנוגעות לבריונות ברשת ואמפתיה - ככלל, ניתן לומר כי תוכניות התערבות למניעת בריונות הכוללות תרגול אמפתיה הן יעילות בהפחתת התנהגות אגרסיבית (Ang, 2015). תוכניות התערבות שונות כוללות תרגולי אמפתיה מתוך הבנה שסיפור יכולות זו עשויה למנוע בריונות ברשת או לסייע בפתרון בעיות הקשורות בה.
המחקר הנוכחי - המחקר הנוכחי יתמקד בזיהוי מאפייני הנבדקים הקשורים להתערבות אמפתיה כלפי קורבנות ברשת, מתוך שאיפה לספק מידע משמעותי להתערבויות עתידיות.

תקציר

המחקר הנוכחי בחן אילו משתנים מסבירים את השונות ביכולת של מתבגרים להביע אמפתיה רגשית, קוגניטיבית והתנהגותית כלפי קורבנות של בריונות ברשת. בשאלון המחקר מופיעים סיפורי מקרה בהם הייתה דמות מרכזית, שהוצגה כקורבן לבריונות ברשת ותמונתה צורפה לתיאור כתוב של הפגיעה. לקטע הקריאה נלוו מספר שאלות שתשובותיהן מעידות על התערבות או אי-התערבות אמפתיה כלפי הדמות. ניתוח תשובות המשתתפים נעשה תוך בקרה על מאפייניהם האישיים (כגון: חשיפה אישית קודמת לבריונות ברשת) ועל מאפייני הקורבן (כגון: מידת ההזדהות עם המראה הפיזי של הקורבן).

השערות

- ימצא קשר חיובי בין אמפתיה תכונתית של הנבדק לבין תגובתו המצבית למקרה בריונות ברשת. ספציפית, משוער כי נבדקים שדירוגי האמפתיה התכונתית שלהם גבוהים יותר, יבינו את רגשות הקורבנות בסיפורי המקרה (אמפתיה קוגניטיבית), יחישו אמפתיה למצוקתם (אמפתיה רגשית), ויפגינו נכונות להגיש עזרה (אמפתיה התנהגותית), במידה רבה יותר מנבדקים בעלי אמפתיה תכונתית נמוכה.
- היסטוריה כללית של בריונות רשת (בתפקוד קורבן או תוקף) קשורה לתגובה האמפתית למקרים עתידיים של בריונות אליהם נחשף הנבדק ברשת. משוער כי נבדקים שהיו קורבנות ברשת במידה שכיחה יותר בעבר יפגינו אמפתיה רגשית, התנהגותית וקוגניטיבית גבוהה יותר ביחס לבריונות רשת המופנית כלפי אנשים אחרים בסיפורי המקרה. מנגד, משוער כי נבדקים שביצעו בריונות ברשת (שלחו תכנים פוגעניים על אחרים) בצורה שכיחה יותר בעבר, יפגינו אמפתיה רגשית, התנהגותית וקוגניטיבית נמוכה יותר ביחס לקורבנות בסיפורי המקרה.
- תחושת דמיון ספציפי למקרה הקורבנות ברשת תהיה קשורה חיובית למידת האמפתיה כלפיו. ספציפית שוער נבדקים החשים דומים פיזית לקורבן, או שעברו חוויה דומה של בריונות, יגיבו באמפתיה רגשית, קוגניטיבית והתנהגותית רבה יותר למקרה, מאשר נבדקים שתפיסת הדמיון שלהם לקורבן (פיזית או חווייתית) הינה נמוכה.

שיטה

משתתפים $N=369$ גיל $(M=15.07, SD=1.10)$ 75.8% נשים
כלי המחקר - אמפתיה תכונתית (IRI), היסטוריית פגיעה/תקיפה ברשת, תמונות דמיון לקורבן, היכרות עם חוויה דומה, שאלון סיפורי מקרה, מגדר, פניות רגשית ללמידה (DSWQ), פיקוח הורי, תדירות חשיפה לבריונות ברשת.
הליך - המשתתפים מילאו באופן מקוון ואנונימי מערכת שאלוני דיווח עצמי. שאלון המחקר הופץ על ידי דמויות חינוכיות בתנועת הצופים ובאפליקציית instagrmm. בסיום המענה, הנבדקים הופנו למספר מוקדי סיוע שמטרתם לספק תמיכה במצבי הפגיעות ברשת וכן סביב מצוקות נוספות.

דיון

הממצאים שתוארו לעיל מביאים תרומה מחקרית בכך שמדגישים את חשיבותם של מרכיבי האמפתיה השונים למניעת בריונות ברשת ומובילים לכיווני התערבות אשר יכללו חיזוק מיומנות אמפתית בהיבט הרגשי, הקוגניטיבי וההתנהגותי בהתאם לקשרים שנמצאו. התוצאות סביב השערות המחקר הראשונה, אשר אוששה במלואה, מראות על מתאם חיובי בין אמפתיה תכונתית גבוהה לשלושת מרכיבי האמפתיה שנבחנו באמצעות תגובות מצביות לסיפורי המקרה. לפיכך, ניתן לראות בהן כיוון להתערבויות בהן יערך מיפוי של תפקידי התלמידים במקרי בריונות ברשת באמצעות כלי הIRI, תהיה התייחסות למוטיבציה של בני הנוער להתערב עבור אחר במצוקה במרחב הרשת התכונות של הצוותים החינוכיים והטיפולים לסוג האמפתיה בו נדרש תרגול עבור התלמיד הספציפי. ממצאים סביב השערות המחקר השנייה, אשר עסקה בהיסטוריית פגיעה או היפגעות ברשת, הראו כי מתבגרים בעלי היסטוריית היפגעות היו אמפתיים יותר וכי היסטוריית פגיעה באחר נקשרה לאמפתיה נמוכה. אלו מבהירים מהו הצורך של תלמידים התופסים תפקידים שונים בבריונות ברשת, ומעלים דיון סביב דפוסי ההתנהגות שלהם. נראה כי עבור אלו שהיו קורבנות, היחס האמפתי לאחר עשויה להוות הזדמנות לתעל את הקושי והכאב האישי לעשייה חיובית. לעומת זאת, הנוער הפוגע זקוק לעבודה מאומצת על רכישה וחיזוק של מיומנויות אמפתיה. תוצאות השערות המחקר השלישית, אשר עסקה בתחושת דמיון פיזי וחוויית לקורבנות בסיפורי המקרה הראו כי היכרות עם חוויה דומה מובילה לאמפתיה רגשית והתנהגותית ודמיון פיזי של המשתתפים לדמות הסיפור מוביל לאמפתיה רגשית. אלו מובילים למסקנה שיש חשיבות לתחושת דמיון מבחינת התגובה האמפתית של מתבגרים כאשר נתקלים באחר במצוקה ברשת ומשמעותית להתערבויות שיוכלו סיפורי מקרה בהם כמה שיותר נקודות דמיון לנוער עמו נעשית העבודה החינוכית.

ממצאים

52% נחשפו לתוכן פוגעני על תלמיד/ה אחרת דרך הרשתות החברתיות 40% נפגעו ברשת 17% פגעו ברשת 61% שמעו לפחות על מקרה בריונות אחד הקשור לתלמידים מבית ספרם

אמפתיה למקרי בריונות ברשת

תחושת דמיון חוויית/ פיזי לקורבן

היסטוריה של פגיעה/היפגעות ברשת

אמפתיה תכונתית

היכרות עם החוויה של הבריונות (familiarity) נמצאה קשורה לאמפתיה רגשית והתנהגותית למקרים במחקר, אך לא לאמפתיה קוגניטיבית. דמיון פיזי לדמויות (Simi), נמצא קשור ליותר אמפתיה רגשית, אך לא לאמפתיה קוגניטיבית והתנהגותית.

מתבגרים ששלחו תוכן פוגעני ברשת חשו פחות אמפתיה רגשית והתנהגותית כלפי הקורבנות במקרים. לעומתם, מתבגרים שפגעו ברשת מבריונות, היו יותר אמפתיים רגשית והתנהגותית כלפי הקורבנות במקרים. מבצעים של בריונות ברשת מחדד וקורבנות מאידך, לא נבדלו באמפתיה הקוגניטיבית כלפי הקורבנות במקרי המחקר.

מתבגרים בעלי אמפתיה תכונתית גבוהה הפגינו אמפתיה רגשית, קוגניטיבית ברשת שהוצגו להם במקרים.

ממצאים נוספים

- פיקוח הורי** 68% מהמתבגרים מדווחים כי הוריהם אינם מפקחים או מפקחים לעיתים רחוקות על עשייתם ברישתות החברתיות.
- קירבה לאיזורים** האירועים שנבחרו לסיפורי המקרה מיצגים כ-20% מאירועי הבריונות ברשת שנבדקים נחשפו אליהם באופן כללי.
- השוואת אמפתיה במקרים** דמויות אשר פגעו באחר (Bully-victim), עוורו פחות אמפתיה רגשית והתנהגותית. לא ניכר הבדל באמפתיה הקוגניטיבית.
- פניות רגשית ללמידה** מי שהיה קורבן לבריונות ברשת ובעיקר קורבן לבריונות בבית הספר, חש פחות חובד לביה"ס ופחות מסוגלות בלמידה.
- מגדר** בנות מביעות רמה גבוהה יותר של אמפתיה בהיבט הרגשי והתנהגותי, אך לא בהיבט הקוגניטיבי.